

POLITIK AIR DI NEGERI PERLIS DALAM PILIHAN RAYA UMUM (PRU) KE-14

THE WATER POLITIC IN THE STATE OF PERLIS IN THE 14th GENERAL ELECTION (GE)

Mohd Firdaus Abdullah*
Universiti Kebangsaan Malaysia, MALAYSIA

Zaiton Zakarya**
Guangdong University of Foreign Studies, CHINA
(东方语言文化学院 马来语系 广东外语外贸大学)

Abstrak

Negeri Perlis berhadapan dengan permasalahan bekalan air yang serius ekoran ketidakmampuan pihak berwajib menyediakan bekalan air yang mencukupi untuk kegunaan penduduk. Sehubungan itu, Perlis bergantung kepada sumber air mentah dari Kedah yang turut berhadapan dengan isu jaminan sekuriti air ekoran kegagalan Perlis untuk membayar sumber air mentah yang diperolehi tersebut. Tambahan pula, kualiti bekalan air di Perlis agak teruk dan sentiasa berada di bawah tahap piawaian yang ditetapkan oleh Kementerian Air, Tanah dan Sumber Asli (KATS) berdasarkan Indikator Kualiti Air Kebangsaan. Kualiti air yang tidak memuaskan ini berlarutan sehingga Pilihan Raya Umum Ke-14 (PRU14). Oleh sebab itu, penyelidikan ini ingin melihat sejauh mana isu ketersediaan air mempengaruhi perjalanan PRU14 di Perlis. Penyelidikan ini menggunakan metod kualitatif yang merangkumi kajian secara mendalam terhadap sumber-sumber yang diperolehi dari perpustakaan, temubual dan arkib negara. Dapatan kajian menunjukkan isu bekalan air di Perlis tidak diberi perhatian oleh parti-parti politik yang bertanding dalam PRU14 di negeri tersebut. Situasi ini tidak mengejutkan ekoran Kerajaan Negeri di Perlis sebelum itu sememangnya mengakui mereka tidak mampu untuk membangunkan sistem bekalan air di Perlis. Malah, perkara ini tidak menjejaskan prestasi mereka dalam PRU14 kerana mereka terus diberi mandat oleh penduduk tempatan untuk mentadbir Perlis ekoran kemenangan mereka dalam PRU14. Memandangkan perbincangan berkaitan politik air (*water politic*) kurang mendapat perhatian dalam kalangan penyelidik, maka jelas bahawa kajian ini mempunyai kepentingannya yang tersendiri. Kajian ini akan memberi nafas baharu dalam penyelidikan berkaitan isu air di negara kita. Malah dapatan kajian ini boleh dijadikan sebagai rujukan awal dalam membincangkan isu dan permasalahan bekalan air yang mewarnai kancah politik negara.

Kata Kunci: Bekalan Air, PRU14, Perlis, Politik Air, Malaysia

Abstract

The state of Perlis is experiencing serious water supply problems due to the inability of the authorities to provide adequate water supply for the use of the local people. Perlis, therefore, depends on the source of raw water from Kedah, which is a state that is also facing the issue of water security guarantee due to Perlis' failure to pay for the water supplied. Furthermore, the quality of water supply in Perlis is relatively poor and is always below the standards set by the Ministry of Water, Land and Natural Resources (KATS) based on the National Water Quality

Indicators. This unsatisfactory water quality lasted until the 14th General Election (GE14). Therefore, this research would like to see to what extent the issue of water availability affects the course of GE14 in Perlis. This research is using qualitative method that includes in-depth study of resources obtained from libraries, interviews, and national archives. This study found that the issue of water supply in Perlis has received less attention from the political parties contesting in GE14 in that state. This situation is not surprising as the State Government in Perlis had admitted before that they could not afford to develop the water supply system in Perlis. In fact, this matter did not affect their performance in GE14 because they continued to be given the mandate by the local peoples to govern Perlis following their victory in GE14. Given that discussions related to water politics have received less attention among researchers, it is clear that this study has its own significance. This study will give a fresh point of view to research related to water issues in our country. Moreover, the findings of this study can be used as an initial reference in discussing water supply issues and problems that surrounded the political scene of this country.

Keywords: *Water supply, GE14, Perlis, Water Politic, Malaysia*

Pengenalan

Pilihan Raya Umum Ke-14 (PRU14) yang diadakan pada 9 Mei 2018 dilihat telah membawa perubahan yang besar terhadap landskap politik negara selepas itu. PRU14 telah menyaksikan Pakatan Harapan (PH) telah berjaya membentuk Kerajaan Persekutuan yang baru apabila dilihat memenangi 121 kerusi parlimen berbanding Barisan Nasional (BN) yang hanya memenangi 79 kerusi parlimen, Parti Islam Se-Malaysia (PAS) sebanyak 18 kerusi parlimen, Parti Solidariti Tanah Airku sebanyak 1 kerusi parlimen, dan Bebas sebanyak 3 kerusi parlimen. Kemaraan PH tidak hanya berjaya membentuk Kerajaan Persekutuan semata-mata malah berjaya menguasai beberapa negeri misalnya negeri Melaka, Negeri Sembilan, Johor, Kedah dan lain-lain lagi.¹ Namun bagi negeri Perlis, BN dilihat masih lagi mendapat kepercayaan penduduk Perlis apabila memenangi 10 kerusi Dewan Undangan Negeri (DUN) dan berjaya membentuk kerajaan negeri di negeri berkenaan berbanding PAS yang hanya memenangi 2 kerusi DUN dan PH yang memenangi 3 kerusi DUN.² Kemenangan BN di Perlis disebabkan BN dilihat masih lagi berjaya mempengaruhi pendapat awam dan seterusnya meyakinkan pengundi untuk menyokong isu-isu yang diperjuangkan oleh mereka pada PRU14.³

Antara kerusi parlimen yang menjadi perhatian nasional di Perlis ialah kerusi P3 Arau apabila Datuk Seri Shahidan Kassim dari BN memenangi dan mengekalkan kemenangan di kerusi berkenaan melalui 16, 547 undi menewaskan calon PAS, Hashim Jasin dengan 11, 362 undi dan calon PH, Datuk Dr. Abd. Rahman Daud dengan 11,691 undi.⁴ Manakala kerusi DUN Perlis yang turut mendapat perhatian penduduk Perlis ialah kerusi N6 Bintong apabila Menteri Besar Perlis, Datuk Seri Azlan Man mengekalkan dominasi BN di kerusi DUN berkenaan melalui 3, 986 undi menewaskan calon PAS, Abdul Jamil Kamis dengan 2, 695 undi dan calon PH, Mokhtar Che Kassim dengan 3, 139 undi.⁵ Kemenangan BN di Perlis juga bertepatan dengan target BN Perlis pada PRU14 ekoran mereka menyatakan telah berjaya menangani isu-isu tempatan dengan baik sehingga pembangkang hanya mampu membawa isu nasional dalam ceramah mereka kerana isu tempatan di negeri berkenaan tidak memberi kesan.⁶

Air sememangnya merupakan keperluan hidup kepada manusia dan hidupan lain di dunia. Air akan digunakan dalam pelbagai aspek kehidupan misalnya dalam pertanian, industri kegunaan domestik dan lain-lain lagi. Bekalan air boleh dibahagikan kepada dua bahagian, iaitu bekalan air domestik dan bekalan air bukan domestik. Berdasarkan Seksyen 18, Bekalan Air, Enakmen No. 130, bekalan air bagi kegunaan domestik dapat diertikan sebagai “bekalan air penggunaan di rumah, tidak termasuk bekalan air bagi kerbau, lembu yang disimpan untuk dijual, disewa atau penghasilan daripada susu atau bagi mencuci kereta yang disimpan untuk dijual atau disewa dengan tidak termasuk bagi pekerjaan, pembuatan atau perniagaan atau pemancar, tempat berenang atau bagi menyiramkan tanah atau bagi maksud perhiasan atau bagi maksud tali air.”⁷ Bekalan air domestik merupakan bekalan air yang digunakan dalam kawasan kediaman penduduk manakala bekalan air bukan domestik ialah bekalan air yang digunakan untuk tujuan selain domestik misalnya untuk pertanian, perternakan, kegunaan awam, perdagangan dan lain-lain lagi.⁸ Bekalan air domestik akan disesuaikan dengan persekitaran, geografi dan pengurusan yang cekap bagi memperoleh bekalan air yang baik untuk kehidupan manusia.

Negeri Perlis yang berkeluasan 81, 931.20 hektar bersamaan 819 km² merupakan negeri paling kecil di Malaysia.⁹ Dengan keluasan yang dinyatakan, negeri Perlis bergantung kepada sumber ekonomi berasaskan pertanian, perlancongan, industri dan pembuatan. Kebanyakan penduduk Perlis melibatkan diri dalam aktiviti pertanian seperti penanaman padi, manakala penduduk yang tinggal di kawasan bandar seperti Kangar dilihat melibatkan diri dalam sektor pembuatan dan perkhidmatan. Negeri Perlis dilihat tidak mempunyai isu sosial yang serius seperti negeri lain, malah dengan faktor kedudukan yang terletak di utara semenanjung Malaysia membuatkan isu-isu sosial yang muncul di negeri ini dilihat berjaya ditangani oleh kerajaan negeri dengan secepat mungkin. Namun isu dan masalah bekalan air di negeri ini dilihat berlaku dengan serius di beberapa kawasan penting di Perlis. Keadaan ini berlanjutan sehingga berlangsungnya PRU14 apabila menyaksikan isu dan permasalahan bekalan air dilihat menjadi antara isu sosial di negeri tersebut. Keadaan ini semestinya memberi kebimbangan kepada kerajaan negeri ekoran kebanyakan guna tenaga sektor ekonomi di negeri ini adalah terdiri dalam kalangan penduduk tempatan. Sekiranya masalah bekalan air terus berlaku, ianya akan mengganggu produktiviti kerja sekaligus memberi gangguan pembangunan ekonomi di negeri berkenaan. Oleh itu, penyelidikan ini ingin melihat sejauh mana isu ketersediaan air mempengaruhi perjalanan PRU14 di Perlis. Memandangkan perbincangan berkaitan politik air (*water politic*) kurang mendapat perhatian dalam kalangan penyelidik, maka jelas bahawa kajian ini mempunyai kepentingannya yang tersendiri. Kajian ini akan memberi nafas baharu dalam penyelidikan berkaitan isu air di negara kita. Malah dapatan kajian ini boleh dijadikan sebagai rujukan awal dalam membincangkan isu dan permasalahan bekalan air yang mewarnai kancah politik negara.

Kajian Literatur

Penyelidikan berkaitan politik air (*water politic*) atau hidro politik yang membincangkan politik dipengaruhi oleh ketersediaan air dan sumber air yang merupakan keperluan kehidupan dan pembangunan manusia dilihat kurang mendapat tempat dalam kalangan penyelidik sebelum ini. Malah penyelidikan bagaimana isu dan permasalahan bekalan air mempengaruhi perjalanan pilihan raya di Malaysia juga kurang mendapat perhatian dalam kalangan penyelidik dari dalam dan luar Malaysia. Situasi ini sebenarnya bukan mengejutkan ekoran penyelidikan berkaitan

politik air dilihat merupakan antara yang baharu di Malaysia meskipun isu air di negara ini telah lama mewarnai kancah politik negara.

Namun begitu masih terdapat beberapa penyelidik yang dilihat menyentuh secara umum berkaitan penyelidikan misalnya Mohd Firdaus Abdullah dan Arba'iyah Mohd Noor (2018) telah menyimpulkan bahawa isu dan permasalahan bekalan air telah menjadi antara faktor kekalahan BN di Kedah melalui PRU14 ekoran kegagalan kerajaan negeri sebelum itu menyediakan perkhidmatan bekalan air yang baik kepada penduduk Kedah sebelum ini.¹⁰ Mohd Firdaus Abdullah dan Arba'iyah Mohd Noor (2019) turut menyatakan isu dan permasalahan bekalan air turut menjadi antara faktor utama kemenangan dan kekalahan sesebuah parti politik yang bertanding di Malaysia melalui PRU14.¹¹ Seterusnya Mohd Firdaus Abdullah dan Arba'iyah Mohd Noor (2020) menyimpulkan bahawa isu politik air di negeri Kedah meliputi kelemahan dalam aspek pengurusan bekalan air, hutang bekalan air yang tinggi dengan Kerajaan Persekutuan, kekurangan akses bekalan air di seluruh negeri dan lain-lain lagi adalah berkait rapat dengan pembangunan bekalan air pada masa lampau di negeri itu sebelum ini.¹² Mohd Firdaus Abdullah, Arba'iyah Mohd Noor, Norasmahani Hussain dan Ismail Ali (2022) dilihat turut menyatakan hubungan 'adik-abang' antara Kedah dan Perlis telah menyebabkan sehingga kini Perlis memperoleh sumber air mentah percuma melalui Empangan Muda (Sungai Muda) tanpa bayaran meskipun perjanjian bekalan air antara kedua-dua yang termeterai kali ke-3 berakhir pada tahun 1998/1999.¹³ Tindakan Kerajaan Kedah membiarkan Perlis menggunakan air secara percuma turut berkait rapat dengan faktor komponen parti politik yang sama iaitu merujuk kepada Perikatan Nasional (PN). Namun begitu berbeza pula pendekatan Kerajaan Kedah dengan Pulau Pinang dalam isu pengambilan air mentah dari sumber yang sama ekoran Kedah sehingga kini menyatakan keperluan Pulau Pinang untuk membayar sumber air mentah yang diperoleh oleh mereka dari Kedah. Sebaliknya Pulau Pinang pula bertegas menyatakan tiada perjanjian atau arahan yang memerlukan mereka membayar sumber air mentah dari Empangan Muda dan mereka juga menyatakan mereka menggunakan hak riparian dan menggunakan sumber air melalui wilayah mereka bukannya dari Kedah.

Metodologi Kajian

Penyelidikan ini merupakan penyelidikan isu politik semasa dan menggunakan kaedah penyelidikan kualitatif. Beberapa tindakan dan proses telah dilakukan misalnya kritikan, analisis, heuristik dan histrografi supaya penyelidikan ini mencapai objektifnya dalam penyelidikan ini. Seperti penyelidikan yang lain, kajian keperpustakaan telah digunakan bagi mengumpul sumber primer dan sekunder. Para penyelidik telah berkunjung ke Arkib Negara Malaysia, Perpustakaan Negara Malaysia, Perpustakaan IPTA di seluruh Malaysia dan lain-lain bagi mengumpul sumber-sumber yang dinyatakan. Penyelidikan ini sememangnya bergantung kepada dokumen rasmi seperti akhbar, dokumen rasmi parti politik, jurnal, buku dan lain-lain lagi. Selain itu, sumber-sumber elektronik turut digunakan seperti manifesto parti politik, akhbar, jurnal, *Facebook* (media sosial) dan lain-lain lagi.

Bagi menyempurnakan penyelidikan ini, ia dimulakan dengan proses heuristik, iaitu pengumpulan sumber-sumber yang dilihat mempunyai maklumat penting berkaitan politik air ketika PRU14 di Perlis. Sumber-sumber ini akan diteliti dengan mendalam ekoran ia mengandungi segala maklumat penting dalam perkara yang yang dinyatakan. Proses seterusnya merupakan kritikan sumber dimana sumber yang diperoleh akan dibandingkan dengan rekod-rekod lain seperti buku-buku, jurnal, latihan ilmiah dan sebagainya. Proses ini penting bagi menentukan kebenaran dan kesahihan sumber-sumber yang diperoleh, seterusnya dapat menyingkir maklumat yang tidak tepat berkaitan topik penyelidikan ini. Seterusnya, penyelidikan ini akan melalui proses analisis yang melibatkan penyimpulan berdasarkan sumber primer dan sekunder. Proses ini akan menghasilkan sintesis sumber-sumber yang dinyatakan dan seterusnya melahirkan dapatan kajian. Proses terakhir merupakan proses penulisan atau dikenali sebagai historiografi. Konklusinya, sesebuah penyelidikan tidak akan tercapai sekiranya ia tidak disempurnakan melalui proses-proses yang dinyatakan.

Selain kaedah kualitatif, penyelidikan ini turut menggunakan kaedah temubual. Kaedah ini dimulakan dengan mengenal pasti responden-responden yang bersesuaian dan mempunyai kaitan dengan penyelidikan ini bagi ditemu bual. Responden akan dihubungi melalui panggilan telefon bagi memaklumkan mengenai tujuan temu bual dan menyatakan dengan jelas bahawa temu bual berkenaan akan dirakam. Selepas itu, temu bual awal (*preliminary interview*) akan dijalankan terlebih dahulu bagi mewujudkan keserasian antara penemubual dan responden. Selain itu, kaedah ini dapat memberi maklumat sama ada responden yang terpilih bersesuaian atau sebaliknya dalam penyelidikan ini, malah ia juga turut membantu penemubual merangka soalan. Selepas itu, tarikh temu bual sebenar akan ditentukan berdasarkan persetujuan responden. Ketika temu bual sebenar dijalankan, segala maklumat yang diperoleh dari temu bual akan dicatat dan dirakamkan. Temu bual akan diakhiri dengan memberikan surat izin menggunakan rakaman temu bual tersebut untuk pelbagai tujuan penyelidikan dan penerbitan. Penyelidikan ini telah menemubual Puan Aida Jasmin Md. Jamil yang merupakan Ketua Penolong Pengarah Kanan (Kejuruteraan) dari Unit Kejuruteraan Kesihatan, Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman pada 25 November 2018 di Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman.

Isu dan Masalah Bekalan Air Di Perlis Sehingga PRU14

Seperti yang dinyatakan sebelum ini, isu dan masalah bekalan air di seluruh negara dilihat bukannya satu permasalahan sosial yang baru dan kerap berlaku di beberapa buah negeri di Malaysia sehingga PRU14. Banyak negeri seperti Kedah, Kelantan, Selangor, Pahang dan Perlis dilaporkan mengalami gangguan bekalan air yang serius walaupun liputan dan laporan berita yang diperoleh tidak serancak seperti laporan isu dan masalah bekalan air di negeri pembangkang pada ketika itu yang merujuk kepada negeri Selangor. Keadaan ini berlaku kerana manipulasi BN terhadap media nasional di Malaysia dan tidak berpihak kepada negeri Selangor, Pulau Pinang dan Kelantan. Namun Sinar Harian dan Malaysiakini dilihat bersikap profesional kerana turut melaporkan masalah kekurangan bekalan air negeri di bawah penguasaan Kerajaan BN. Selain itu, dengan akses jaringan maklumat yang tiada batasan telah menyebabkan masalah bekalan air di seluruh negara dapat diketahui dengan lebih cepat, terperinci dan telus melalui *Facebook*, *Twitter*, *Instagram*, *Google* dan lain-lain lagi. Hal ini kerana penduduk Malaysia gemar berkongsi

maklumat mengenai peristiwa yang berlaku di sekeliling mereka di media sosial supaya yang lain turut sama mengetahui perkembangan peristiwa berkenaan dengan cepat, pantas dan jelas. Disebabkan itu, isu bekalan air di beberapa negeri misalnya di Kedah, Kelantan, Pahang dan Perlis turut diketahui dengan cepat walaupun media nasional negara tidak melaporkan dengan jelas mengenai situasi tersebut. Dari aspek yang lain, dapat dilihat dengan jelas kegagalan Malaysia dalam menguasai kepentingan strategik mereka melalui aspek bekalan air sejak sekian lama meskipun mempunyai sumber air yang mencukupi bagi keperluan rakyat dan ekonomi di Malaysia.¹⁴ Namun begitu, menurut Chan Ngai Weng (2009) pengurusan bekalan air di Malaysia berada pada kedudukan yang baik di Asia Tenggara dan Asia.¹⁵

Isu dan masalah bekalan air di Perlis dapat dilihat dengan jelas apabila pengurusan bekalan air Perlis distruktur semula pada tahun 2013 ekoran Kerajaan Perlis menyahut seruan Kerajaan Persekutuan untuk meningkatkan mutu perkhidmatan bekalan air pada tahap yang lebih baik dari sebelum itu.¹⁶ Maka dengan itu, telah berlakunya pengambilalihan aset air Kerajaan Perlis yang bernilai RM203 juta oleh Kerajaan Persekutuan melalui Pengurusan Aset Air Berhad (PAAB). Lanjutan daripada itu, PAAB mengambil alih liabiliti air kerajaan negeri Perlis serta merta.¹⁷ Pada 1 Januari 2015, bahagian Bekalan Air Jabatan Kerja Raya (JKR) Perlis telah dikorporatkan menjadi Syarikat Air Perlis (SAP). Bermula dari itu, SAP sememangnya bertanggungjawab mengurus dan melaksana projek bekalan air di Perlis bagi memenuhi permintaan bekalan air yang dilihat semakin meningkat dari semasa ke semasa.¹⁸

Meskipun bekalan air di negeri Perlis telah dikorporatkan, isu dan masalah bekalan air di negeri Perlis dilihat masih lagi berlaku dan menyebabkan penduduk di negeri berkenaan panik kerana bekalan air merupakan asas kepada kelancaran hidup. Sekiranya isu dan masalah bekalan air tidak dapat diselesaikan oleh kerajaan negeri, penduduk dilihat tidak mempunyai pilihan dan terpaksa bergantung kepada bekalan air dari sumber semulajadi misalnya melalui telaga, terusan dan sungai berdekatan dengan kediaman mereka. Dalam jangka masa yang panjang, ianya akan membahayakan kesihatan penduduk kerana bekalan air yang digunakan adalah bekalan air yang tidak dirawat. Sekaligus akan menjejaskan produktiviti kerja penduduk ekoran kebanyakan penduduk dilihat menggunakan tenaga dalam bidang pertanian misalnya dalam tanaman padi dan mangga harum manis. Implikasinya, Kerajaan Perlis akan mengalami kekurangan hasil dalam negeri selepas itu sekiranya masalah bekalan air tidak diselesaikan dengan baik.

Terdapat beberapa situasi dan kes yang memperlihatkan isu dan masalah bekalan air di negeri ini bermasalah dan mengganggu kehidupan penduduk. Misalnya pada 16 April 2016, SAP telah bertindak mencatu bekalan air yang melibatkan seramai 13, 000 pengguna domestik di kawasan utara Perlis meliputi kawasan Wang Kelian, Kaki Bukit, Titi Tinggi, Berseri dan Abi. Manakala kawasan lain di Kampung Melayu, Kampung Kolam, Kampung Kok Mak di Padang Besar, Jalan Batu 16, Program Latihan Khidmat Negara (PLKN) Guar Chenderai dan Kampung Bukit Merah, Berseri masih mendapat bekalan air dengan tekanan air yang sangat rendah. Keadaan ini berlaku kerana paras air di Empangan Timah Tasoh telah menurun menjadi 26.2 meter ekoran sekian lama hujan tidak turun di negeri itu.¹⁹ Kejadian ini dilihat memberi tekanan hebat kepada penduduk di lokasi berkenaan kerana jumlah pengguna yang terlibat melibatkan angka yang besar sekaligus menunjukkan gangguan bekalan air di Perlis bukan lagi isu biasa, tetapi satu masalah hidup yang membebankan kehidupan penduduk.

Utusan Malaysia pada 16 Ogos 2016 dilihat turut melaporkan bahawa 400 penghuni rumah di Taman Sri Wang Fasa II dan Taman Sri Wang Fasa III hidup dalam tekanan apabila sering menghadapi masalah gangguan bekalan air bersih sejak kira-kira enam tahun sebelum itu. Penduduk memberitahu dalam seminggu mereka akan berhadapan masalah bekalan air sebelum itu. Bagi penduduk, mereka sudah hilang sabar kerana SAP dilihat lepas tangan dan tidak menyelesaikan masalah bekalan air di lokasi berkenaan sejak sekian lama.²⁰ Menteri Besar Perlis, Datuk Seri Azlan Man turut menyatakan isu dan masalah bekalan air yang dihadapi oleh Perlis disebabkan paip-paip air bawah tanah yang sudah terlalu berusia dan memerlukan penggantian segera. Tetapi kos penggantian paip-paip air itu tidak dapat dilakukan dengan serentak kerana memerlukan kos yang amat tinggi sehingga mencecah RM1 bilion.²¹

Selain itu, terdapat laporan yang menyatakan 500 orang penduduk yang tinggal di Kampung Belukar Lenga, Kampung Sungai Buluh, Kampung Batu Bertangkup dan Kampung Baru, Padang Besar tidak mendapat bekalan air dengan sempurna sejak 30 tahun yang lalu. Penduduk terpaksa membayar bil air setiap bulan seperti mana pengguna lain bekalan itu, walaupun hanya mendapat 'angin' yang pancur keluar di kediaman mereka. Malah ada dalam kalangan penduduk menggunakan air hujan untuk kegunaan harian dan mandi dengan air di kolam tadahan yang digunakan untuk pengairan sawah padi.²² Selain itu 1000 penduduk yang tinggal di Kampung Baru Lubuk Lanchang turut mengalami masalah kekurangan bekalan air selama 35 tahun, dan penduduk dilihat telah kembali bergantung kepada sumber bekalan air melalui sungai, tadahan air hujan dan kolam berdekatan untuk kegunaan seharian.²³ Keadaan ini mengimbas kembali ketika pembukaan petempatan awal di Perlis yang menyaksikan Sultan Kedah yang ke-15, Sultan Dhaiuddin Mukarram Shah I (1661- 1687) telah membina pelabuhan Tebing Tinggi sebagai pusat pemerintahan Kedah pada ketika itu. Pemilihan lokasi berkenaan yang berhampiran dengan Sungai Perlis membolehkan para penduduk menggunakan bekalan air berkenaan untuk kegunaan domestik setiap hari.²⁴

Melalui perkembangan media sosial yang tiada batasan, penduduk Perlis dilihat telah mengambil inisiatif untuk menubuhkan Facebook Aduan Awam Rakyat Perlis yang bertujuan untuk membincangkan mengenai isu-isu awam di negeri berkenaan. Malah penduduk dilihat bebas untuk memberi cadangan dan membuat laporan yang dilihat lebih dekat dengan para penduduk berbanding laporan berita dari media nasional negara. Isu dan permasalahan bekalan air merupakan topik perbincangan utama penduduk disamping beberapa isu sosial yang lain. Misalnya, pada 30 Januari 2017, media sosial berkenaan dilihat melaporkan hebahan gangguan bekalan air dan tekanan air rendah yang berlaku di kawasan rangkaian Loji Rawatan Air Arau Fasa IV Kampung Sena yang disebabkan kerosakan *switch board* pam air bersih. Melalui peristiwa tersebut, ia dilihat telah mendapat reaksi yang pelbagai dalam kalangan penduduk. Misalnya pemilik akaun *Facebook* Basri Ahmad memberitahu bekalan air di Batu Bertangkup sentiasa mengalami masalah dan memberi kesusahan kepada beliau dan penduduk bagi kegunaan domestik mereka setiap hari. Manakala pemilik akaun *Facebook* Man Bm turut menyatakan di Bohor Mali, penduduk mengalami masalah ketiadaan bekalan air sejak sekian lama.²⁵

Lanjutan daripada perkara tersebut pada 7 September 2017, Utusan Malaysia dilihat telah menyiarkan kiriman pembaca dari Perlis yang dilihat sangat kecewa dengan prestasi bekalan air. Kiriman tersebut adalah seperti berikut:

SAUDARA PENGARANG SAYA ingin merujuk berhubung pengurusan bekalan air di Perlis yang telah diswastakan sejak dua tahun lalu. Berikutan langkah penswastakan tersebut pihak kerajaan negeri telah menubuhkan Syarikat Air Perlis atau singkatannya SAP bagi tujuan menguruskan keperluan asas itu di negeri berkenaan.

Justeru segala hal serta isu berkaitan bekalan air mulai tahun berkenaan adalah di bawah tanggungjawab SAP. Oleh itu, sebagai penduduk Perlis saya memohon jasa baik SAP yang merupakan pengurus bekalan air di negeri ini agar dapat mengatasi masalah tekanan air rendah di beberapa kawasan perumahan khususnya di sekitar bandar Kangar.

Untuk makluman SAP, dalam tempoh sebulan lalu sehingga sekarang isu tekanan air rendah di beberapa kawasan perumahan di Kangar semakin meruncing. Tekanan air yang dibekalkan tidak kuat dan ini menyebabkan air tidak dapat disalurkan ke tangki air rumah.

Keadaan itu biasanya berlaku pada pukul 11 pagi sehingga 12 malam. Sememangnya situasi ini menjejaskan kehidupan seharian saya sekeluarga dan jiran-jiran lain apabila banyak kerja rumah tertangguh gara-gara masalah tekanan air rendah.

Disebabkan masalah itu kami tidak boleh mencuci pakaian, peralatan dapur dan lebih malang lagi menjejaskan kebersihan diri. Sebelum pengurusan air diambil alih oleh SAP, kami tidak pernah pula berhadapan dengan isu yang serumit ini.

Ketika itu bekalan air di Perlis dikendalikan oleh Bahagian Bekalan Air Jabatan Kerja Raya (JKR) Negeri Perlis. Jika berlaku masalah tekanan air rendah sekalipun tidaklah berpanjangan seperti sekarang.

Saya mohon maaf jika ada pihak yang cuba mempertikaikannya namun niat saya adalah semata-mata untuk menyelesaikan masalah ini dengan segera. Pada masa sama amatlah diharapkan agar isu yang dibangkitkan ini tidak dilihat dari sudut negatif.

Saya sebenarnya percaya SAP ada cara untuk menangani masalah ini dengan berkesan. Saya juga yakin SAP akan melakukan apa sahaja untuk memberikan perkhidmatan terbaik kepada penduduk Perlis secara keseluruhannya.

Dalam pada itu, saya tidak menafikan apabila satu agensi kerajaan itu diswastakan pengguna akan meletakkan satu jangkaan yang lebih tinggi atas perkhidmatan yang diberikan.

SANG DAPUTA SANGHYANG

Kangar, Perlis

Melalui kiriman tersebut, ianya jelas menunjukkan situasi bekalan air Perlis sangat bermasalah dan mengganggu kehidupan penduduk setiap hari. Kiriman berkenaan juga dilihat sebagai inisiatif penduduk yang menginginkan perubahan dalam kemudahan bekalan air di kediaman mereka. Pengirim telah menceritakan pengalaman beliau yang menghadapi masalah bekalan air sejak sekian lama dan tidak mendapat pembelaan yang sewajarnya dari SAP itu sendiri. Malah dilihat, pengirim masih lagi rasional dan tidak beremosi dalam memberi ulasan kerana berkemungkinan pengirim yakin dan percaya SAP boleh mengubah situasi berkenaan dengan pelan pembangunan bekalan air yang komprehensif di negeri Perlis pada masa hadapan. Malah dapat dilihat, pengirim menaruh harapan yang tinggi agar masalah bekalan air di Perlis didengari umum dan mendapat perhatian oleh Kerajaan Persekutuan ekoran Utusan Malaysia dikatakan sebagai lidah rasmi Kerajaan Persekutuan BN.

Selain daripada isu air yang dinyatakan, bekalan air Perlis dilihat turut berhadapan dengan masalah dengan isu kualiti bekalan air yang diagihkan dan disalurkan kepada penduduk. Menurut Puan Aida Jasmin Md. Jamil, Ketua Penolong Pengarah Kanan (Kejuruteraan) dari Unit Kejuruteraan Kesihatan, Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman, Kementerian Kesihatan Malaysia, kualiti bekalan air di negeri Perlis tidak menepati piawaian dan sentiasa berada dibawah tahap bacaan yang ditetapkan oleh Kementerian Air, Tanah dan Sumber Asli.²⁶ Kementerian Air, Tanah dan Sumber Asli (KATS) telah menetapkan supaya Indikator Kualiti Air Kebangsaan mengandungi bahan piawaian seperti berikut:

Jadual 1: Senarai Indikator Kualiti Air Kebangsaan, 2018

Bil	Indikator	Piawai
1	Baki Klorin	< 1.85 %
2	E.Coli	< 0.15 %
3	Baki Klorin & E.Coli	< 0.05 %
4	Kekeruhan	< 2.00 %
5	Aluminium	< 10.2 %

Sumber: Indikator Kualiti Air Kebangsaan, 2018

Jadual 1 merupakan bacaan piawai yang telah ditetapkan oleh kementerian terhadap bekalan air di seluruh Malaysia. Sekiranya bekalan air di setiap negeri gagal menepati piawaian yang ditetapkan dalam tempoh yang panjang, keadaan ini akan menjejaskan kesihatan penduduk. Bacaan Indikator Air Negeri Perlis pada tahun 2018 ialah 0.89 (Baki Klorin), 1.04 (E.Coli), 5.03 (Kekeruhan), 5.03 (Baki Klorin) dan 22.86 (Aluminium).²⁷ Malah negeri Kelantan dan Perlis sememangnya sejak dahulu lagi berhadapan dengan masalah kekurangan bekalan air sehingga menjejaskan kualiti bekalan air yang disalurkan kepada penduduk. Misalnya kandungan aluminium yang tinggi dalam bekalan air yang boleh menyebabkan penduduk terdedah kepada penyakit saraf, buah pinggang, *Anemia* dan *Osteomalacia* sekiranya menggunakan bekalan air yang disalurkan dalam tempoh yang panjang.²⁸

Tindakan dan Penyelesaian Masalah Bekalan Air Perlis Sehingga PRU14

SAP dan Kerajaan Perlis dilihat tidak berdiam diri dalam menangani masalah bekalan air di Perlis. Hal ini menunjukkan mereka masih lagi bertanggungjawab dalam menyelesaikan masalah bekalan air dan mengurangkan bebanan penduduk Perlis yang berhadapan dengan masalah tersebut sejak sekian lama. Namun, tindakan penyelesaian yang dilakukan oleh SAP dan Kerajaan Perlis adalah berdasarkan kemampuan dan kedudukan kewangan yang terbatas. Pada 17 Ogos 2016, Menteri Besar Perlis menyatakan Perlis berada dalam kategori tidak mampu menguruskan bekalan air khususnya air tidak terhasil (NRW) bersendirian. Perlis sangat memerlukan bantuan Kerajaan Persekutuan untuk mengatasi masalah berkenaan. Kerajaan negeri sedang berbincang dengan Suruhanjaya Perkhidmatan Air Negara (SPAN) dan Kementerian Tenaga, Teknologi Hijau dan Air untuk mencari jalan penyelesaian terbaik. Namun Kerajaan Perlis ketika itu hanya mampu melaksanakan penukaran paip saluran air yang lama sahaja berbanding melaksanakan projek bekalan air yang baru. Usaha yang dilakukan oleh Kerajaan Perlis dan SAP dalam menyelesaikan masalah bekalan air yang dinyatakan merupakan antara tindakan wajar dipuji meskipun terbatas dari aspek kewangan dan sebagainya. Namun tindakan tersebut dilihat tidak begitu berjaya menyelesaikan masalah bekalan air di negeri berkenaan.²⁹ Malah situasi ini juga merupakan antara jawapan kepada tindakan Kerajaan Perlis yang tidak membayar sumber air mentah yang diambil dari Empangan Muda sejak tahun 1998/1998 meskipun perjanjian bekalan air dilihat berakhir pada tempoh yang dinyatakan.³⁰

Atas dasar keprihatinan masalah bekalan air di Perlis, pada 23 Januari 2018 Petronas Dagangan Berhad (PDB) mengambil inisiatif menyediakan dua telaga dan empat tangki besar untuk menyalurkan bekalan air bersih kepada penduduk di Kampung Baru Lubuk Machang. Kampung tersebut adalah kawasan ke-14 dari seluruh negara yang terpilih dalam program *Water For Life* iaitu program tanggungjawab sosial korporat (CSR) PDB dengan kerjasama Persatuan Pencinta Alam Malaysia (MNS) yang dirintis sejak tahun 2013. Majlis tersebut disempurnakan oleh Raja Muda Perlis, Tuanku Syed Faizuddin Putra Jamalullail dan Baginda berharap semua pihak dapat memastikan kebersihan telaga dan tangki air yang disediakan itu supaya sentiasa berada dalam keadaan baik, selamat dan bebas daripada sebarang bentuk pencemaran.³¹

Gambar 1: Tunku Syed Faizuddin Putra Jamalullail menyaksikan penyerahan plak dalam program Water For Life di Kampung Baru Lubuk Machang, Chuping, Perlis

Gambar 2: Tuanku Syed Faizuddin memasang paip tangki semasa Program 'Water For Life' di Kampung Baru Lubuk Machang, Chuping, Perlis

Sumber: Muhammad Mustakim Ramli, 'Water For Life' Selesai Rintihan Bertahun, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2018/01/378107/water-life-selesai-rintihan-bertahun> (akses 5 Ogos 2018)

Menjelang PRU14 di Perlis

Diambang PRU14, beberapa parti politik dilihat dikenal pasti bertanding pada kerusi DUN di Perlis misalnya BN, PAS dan PH. PRU14 juga dilihat sebagai percubaan pertama PH yang terdiri dalam gabungan Parti Pribumi Bersatu Malaysia (PPBM), Parti Keadilan Malaysia (PKR), Parti Amanah Negara (PAN) dan Democratic Action Party (DAP) memikat penduduk Perlis dengan tawaran manifesto yang mempunyai tarikan tersendiri. Malah secara keseluruhannya, proses mendekati dan menyantuni penduduk Perlis dilihat masih lagi konservatif berbanding negeri-negeri lain. Hal ini kerana penduduk Perlis dilihat tidak agresif seperti penduduk di Selangor dan Kuala Lumpur ekoran pembezaan sektor ekonomi yang ketara. Aktiviti ekonomi yang berasaskan pertanian di Perlis dilihat mempengaruhi sifat penduduk yang masih lagi bersopan santun, beretika dan tidak agresif seperti penduduk di negeri lain. Penduduk Perlis dilihat hanya akan terpicik sekiranya ada tawaran manifesto yang baik untuk meningkatkan kehidupan mereka dari sediakala berbanding memilih untuk mengadakan demonstrasi seperti yang berlaku di beberapa negeri lain.

BN Perlis dilihat telah menggariskan lima teras sebagai kesinambungan hala tuju pembangunan dan pentadbiran negeri itu. Lima teras tersebut merangkumi pembangunan ekonomi dan prasarana, peningkatan kualiti hidup, peluang pekerjaan dan perniagaan, keutamaan dalam soal kebajikan dan pemerkaasan pendidikan. Manifesto BN yang bertemakan 'Menuju Kesejahteraan Rakyat' ini dilancarkan oleh Pengerusi BN Perlis, Datuk Seri Dr Shahidan Kassim pada 26 April 2018. Secara keseluruhan, BN Perlis dilihat memfokuskan pembangunan ekonomi yang akan menjana kepada kenaikan hasil dalam negeri. Hal ini dapat dilihat melalui janji mereka untuk mewujudkan kawasan perdagangan bebas di Padang Besar dan pembukaan semula sempadan Wang Kelian yang dapat menjana hasil negeri Perlis kepada paras yang lebih baik.³² Manakala bagi PAS, manifesto yang dijanjikan dilihat agak bersifat umum apabila menawarkan manifesto memperkasa Islam sebagai agama Persekutuan, menghapus pinjaman PTPTN, menstruktur semula kadar tol, bantuan pembeli kereta pertama dibawah 1300 CC, bantuan modal *one-off* kepada RM 2000 golongan wanita dan menghapus GST.³³ Malah Pesuruhjaya Pas Negeri Perlis, Mohd. Shukri Ramli berjanji mengembalikan kegemilangan pasukan bola sepak Perlis yang lebih dikenali sebagai skuad Singa Utara sekiranya diberi kepercayaan oleh penduduk Perlis bagi membentuk kerajaan negeri selepas PRU14.³⁴ Tawaran manifesto PAS dilihat lebih menumpukan kepada kebajikan penduduk Perlis ekoran PAS mendakwa kebajikan penduduk Perlis dilihat tidak diambil peduli oleh BN Perlis yang membentuk kerajaan negeri ketika itu. Ini dapat dilihat apabila PAS Perlis menyalahkan pelaksanaan Projek Tebatan Banjir Lencongan Barat Perlis bernilai RM560 juta yang menjadi punca kepada kejadian banjir kilat di Kangar walaupun pembinaannya bertujuan untuk menangani permasalahan tersebut. Situasi tersebut telah menyebabkan penduduk menanggung kerosakan harta benda terutamanya yang melibatkan Kampung Tebing Tinggi dan Bintong.³⁵ Namun manifesto PAS Perlis dan BN Perlis dilihat saling melengkapi antara satu sama lain ekoran penumpuan manifesto BN Perlis kepada aspek pembangunan ekonomi, manakala PAS Perlis kepada aspek sosial. Ini menepati dakwaan umum dan PH sendiri yang menyatakan PAS dan BN membentuk pakatan secara sulit sebelum PRU14 bagi cubaan menawan Malaysia dan media nasional negara seperti TV3 serta Utusan Malaysia dilihat langsung tidak menimbulkan isu sensasi mengenai PAS pada ketika itu, sebaliknya tumpuan mereka beralih kepada isu berkaitan Tun Dr. Mahathir dan Pakatan Harapan.³⁶

Gambar 3: Manifesto PAS Perlis berfokus kepada kebajikan sosial di negeri Perlis

Sumber: Manifesto PAS Perlis, 2018

Gambar 4: Calon PH di Perlis bergambar bersama selepas pengumuman calon PRU-14 di Kangar, Perlis pada 26 April 2018.

Sumber: Sharilfuddin Saari, Manifesto gabungan pembangkang PKR Perlis tiada hala tuju jelas, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/politik/manifesto-gabungan-pembangkang-pkr-perlis-tiada-hala-tuju-jelas-1.659236> (akses 7 Ogos 2018)

Manakala PH Perlis dilihat lebih ringkas dalam menawarkan manifesto bagi penduduk Perlis. Dengan bertemakan “Harapan Kepada Perlis”, PH dilihat akan memfokuskan kepada tawaran peningkatan kecekapan pengurusan pentadbiran di negeri berkenaan.³⁷ Hal ini bermaksud melalui tawaran manifesto berkenaan, ianya dilihat meliputi tawaran bagi meningkatkan dan mengubah situasi semasa pentadbiran BN Perlis yang membentuk kerajaan negeri sejak sekian lama. Sekiranya penduduk Perlis memberi peluang kepada PH, akan berlakunya transformasi secara besar-besaran di Perlis bagi menjadikan Perlis sebagai negeri yang boleh menjana keuntungan hasil negeri yang tinggi dan mempunyai pelaburan yang setanding dengan negeri lain.

Isu dan Masalah Bekalan Air dalam PRU14 di Perlis

Isu dan masalah bekalan air dalam PRU14 di Perlis dilihat tidak mendapat tempat dalam kalangan parti politik yang bertanding di negeri berkenaan. PH, PAS dan BN dilihat bersepakat dengan tidak menyenaraikan manifesto menambahbaik sistem bekalan air di Perlis pada PRU14. Namun tindakan tersebut mempunyai alasan yang tersendiri, malah ia menunjukkan setiap parti politik yang bertanding mengkaji keperluan dan kemampuan yang ada di negeri Perlis sebelum diangkat menjadi manifesto. Melihat kepada keseluruhan manifesto setiap parti politik yang bertanding di Perlis, ia secara keseluruhannya mempunyai kelebihan dan kekurangan antara satu sama lain. Namun ciri persamaan yang terdapat dalam setiap manifesto berkenaan adalah bermatlamat untuk membangunkan negeri Perlis menjadi sebuah negeri yang berdaya saing dan mampu menjana hasil negeri yang melebihi daripada perbelanjaan negeri.

Antara punca terciirnya manifesto menambahbaik sistem bekalan air di Perlis adalah kerana negeri Perlis dilihat mempunyai kedudukan kewangan yang kurang memuaskan. Melalui laporan Ketua Audit Negara Tahun 2016, baki Kumpulan Wang Disatukan meningkat daripada RM2.92 juta kepada RM19.59 juta. Kutipan hasil negeri pada tahun 2016 meningkat sebanyak RM22.25 juta menjadi RM109.93 juta manakala perbelanjaan mengurus (termasuk pindahan ke Kumpulan Wang Pembangunan) dan perbelanjaan pembangunan menurun sebanyak RM48.39 juta menjadi RM169.96 juta.³⁸ Jelas dilihat, kutipan hasil negeri tersebut masih tidak dapat menampung sepenuhnya perbelanjaan mengurus dan pembangunan di negeri Perlis sekaligus menjadikan negeri Perlis antara negeri yang mempunyai hasil dalam negeri yang paling rendah di Malaysia. Hal ini kerana hasil negeri Perlis dilihat adalah berpunca daripada projek pertanian seperti tanaman padi, projek penanaman mangga harumanis, perikanan dan lain-lain lagi.³⁹ Maka dengan situasi sebegini menyebabkan parti politik yang bertanding di Perlis lebih menawarkan kepada tawaran untuk meningkatkan taraf ekonomi di negeri berkenaan. Pembangunan ekonomi dilihat sangat penting kerana ianya adalah agenda utama bagi sesebuah negeri dan keberhasilan pembangunan ekonomi mengambil masa yang lama dan panjang.

Misalnya BN Perlis yang dilihat menawarkan manifesto untuk memperkasakan sektor ekonomi di negeri berkenaan melalui tawaran mewujudkan kawasan perdagangan bebas di Padang Besar dan pembukaan semula sempadan Wang Kelian. Tawaran ini dilihat merupakan antara peluang terbaik untuk meningkatkan ekonomi di negeri berkenaan. Sekiranya berjaya dilaksanakan, Perlis akan memperoleh hasil negeri yang tinggi dan secara langsung hasil negeri yang diperoleh akan digunakan oleh Kerajaan Perlis pada masa hadapan untuk projek pembangunan serta menyediakan kemudahan sosial yang lebih baik termasuk kemudahan bekalan air. Perkara ini

telah menyebabkan manifesto BN Perlis lebih memihak kepada tawaran pembangunan ekonomi yang baik walaupun ia seolah-olah tidak menampakkan usaha untuk menyelesaikan masalah bekalan air yang berlaku di negeri berkenaan.⁴⁰

Selain itu, Perlis juga mempunyai jumlah hutang awam yang sangat tinggi misalnya pada tahun 2016, hutang awam kerajaan negeri meningkat sebanyak RM2.44 juta menjadi RM394.34 juta dan tunggakan bayaran balik hutang awam kepada Kerajaan Persekutuan meningkat sejumlah RM14.43 juta menjadi RM219.59 juta, manakala pada tahun 2017, jumlah hutang kerajaan negeri dengan kerajaan Persekutuan adalah sebanyak RM394.34 juta.⁴¹ Jumlah tersebut telah digunakan untuk membiayai projek yang tidak berorientasikan keuntungan kerana merupakan projek berbentuk *people centric* seperti projek Perumahan Awam Kos Rendah (PAKR) berjumlah RM87.97 juta dan projek bekalan air RM155.62 juta. Keadaan ini bertepatan dengan keadaan Perlis yang dilihat berada dalam kategori tidak mampu menguruskan bekalan air khususnya air tidak terhasil (NRW) bersendirian dan memerlukan bantuan Kerajaan Persekutuan untuk atasi masalah berkenaan.⁴²

Menyedari beban hutang yang sangat tinggi, PAS dilihat menawarkan manifesto bagi meningkatkan status sosial dan menyenangkan penduduk di negeri tersebut. Misalnya melalui bantuan modal *one-off* RM 2000 kepada golongan wanita dan menghapuskan GST merupakan antara salah satu cara PAS cuba meningkatkan status ekonomi kepada golongan wanita di negeri berkenaan.⁴³ Bantuan yang diberikan ini akan memupuk golongan wanita Perlis menjadi usahawan dan membuka perniagaan mereka sendiri sekali gus dapat meningkatkan pengeluaran produk tempatan serta kemampuan daya beli yang tinggi. Hasilnya ia akan menjana hasil negeri yang semakin bertambah dari semasa ke semasa ekoran pemasaran dan penjualan produk tempatan yang diusahakan sekaligus dapat menarik kedatangan ramai pelancong datang ke Perlis. Lanjutan itu, hasil negeri meningkat dan menjana kepada pembangunan aspek kemudahan sosial seperti kemudahan bekalan air di negeri Perlis. Ini menunjukkan manifesto PAS mempunyai strategi yang tersendiri walaupun PAS dilihat tidak memberi penekanan terhadap aspek pembangunan bekalan air, namun pada masa hadapan, ianya akan menjadi perintis kepada pembangunan sosial yang lebih baik dengan tawaran manifesto yang diberikan sekiranya mereka diberi peluang oleh penduduk Perlis membentuk kerajaan negeri di negeri berkenaan.

Negeri Perlis sememangnya sangat bergantung dengan sumber bekalan air dari Kedah melalui Rancangan Perairan Muda. Episod kerjasama bagi membangunkan sistem bekalan air di Perlis dapat dilihat dalam penyelidikan Mohd Firdaus Abdullah dan Arba'iyah Mohd Noor melalui *Kerjasama Kedah dan Perlis Dalam Pembangunan Sistem Bekalan Air Domestik di Negeri Perlis, 1969-1978*. Penyelidik dilihat telah menyatakan dengan jelas dari tahun 1969 sehingga tahun 1978, negeri Perlis dilihat telah menerima bantuan bekalan air secara langsung dari Kedah melalui Rancangan Perairan Muda yang memperlihatkan tanaman padi dapat ditingkatkan penghasilannya di negeri Kedah dan negeri Perlis dalam tempoh yang dinyatakan. Pada ketika ini, Perlis berhadapan dengan masalah kekurangan bekalan air bersih yang serius ekoran ketidakupayaan mereka membangunkan sistem bekalan air yang baik sedangkan Kerajaan Perlis perlu bersedia memastikan kesihatan dan kebajikan penduduk terjamin ekoran penduduk merupakan prospek guna tenaga bagi sektor ekonomi di Perlis selepas itu.⁴⁴

Sehingga kini, negeri Perlis masih lagi bergantung kepada sumber bekalan air dari Kedah sebanyak 60% dan Empangan Timah Tasoh yang membekalkan air sebanyak 40% kepada seluruh negeri Perlis.⁴⁵ Situasi ini menunjukkan perlunya pengurusan yang lebih efisien dalam urusan pentadbiran kerajaan negeri agar pembangunan di negeri berkenaan akan diselenggara dan diuruskan dengan baik sekali gus akan memberi perubahan dalam sektor pembangunan ekonomi dan sosial di Perlis. Walaupun PH Perlis dilihat tidak menawarkan manifesto membangunkan kemudahan bekalan air di negeri berkenaan, tawaran manifesto bagi meningkatkan kecekapan pengurusan pentadbiran di negeri Perlis dilihat akan membawa perubahan dalam aspek kemudahan sosial seperti bekalan air. Ini kerana dengan adanya tawaran untuk memperkasakan pentadbiran kerajaan negeri yang lebih baik, ianya akan memberikan pelbagai faedah dan perubahan dalam sektor pembangunan di negeri Perlis. Namun demikian, semua ini akan dapat direalisasikan sekiranya penduduk Perlis memberi peluang kepada PH Perlis dalam membentuk kerajaan negeri melalui PRU14.

Analisis Keputusan PRU14 di Negeri Perlis

PRU14 di Perlis telah berlangsung dengan lancar dan aman serta tiada kejadian yang tidak diinginkan berlaku. Keadaan ini menunjukkan bahawa penduduk di negeri ini sudah matang dan melalui pilihan raya sahaja dapat menentukan masa depan negara dan menjaga kebajikan mereka. Penduduk akan tertarik sekiranya tawaran manifesto dan kempen yang boleh mempengaruhi mereka untuk mengundi parti politik berkenaan. Keadaan politik di negeri Perlis dilihat bersifat unik dan keutamaan bagi penduduk Perlis sangat berkait rapat dengan keperluan sosioekonomi dan kebajikan penduduk. Seperti yang dibincangkan pada bahagian pengenalan, BN Perlis masih lagi mengekalkan dan membentuk kerajaan negeri yang baru apabila memenangi 10 kerusi Dewan Undangan Negeri (DUN) dan berjaya membentuk kerajaan negeri di negeri berkenaan berbanding PAS yang hanya memenangi 2 kerusi Dun dan PH yang memenangi 3 kerusi DUN.

Kemenangan BN di Perlis dilihat menepati jangkaan ramai kerana BN Perlis dilihat masih lagi mempunyai pengaruh hebat dan diterima dalam kalangan penduduk di negeri berkenaan. Malah tiada isu sensasi peringkat negeri yang berlaku di Perlis sehingga PRU14 kecuali isu dan masalah bekalan air yang dilaporkan berlaku di negeri berkenaan. Pihak pembangkang seperti PAS dan PH juga dilihat tidak berjaya mempengaruhi keputusan awam melalui manifesto mereka ekoran penduduk Perlis masih lagi menaruh kepercayaan kepada BN Perlis bagi membangunkan negeri tersebut dan parti politik berkenaan juga mempunyai pengalaman yang luas dalam membangunkan negeri Perlis.

Malah keputusan PRU14 di kawasan yang mempunyai masalah bekalan air yang serius di Perlis dilihat masih mengekalkan kemenangan calon BN dan menunjukkan penduduk masih memberi peluang kepada BN Perlis bagi menyelesaikan dan memperkasakan kemudahan bekalan air yang sedia ada di Perlis. Misalnya kerusi N2 Berseri, calon BN, iaitu Ruzaini Rais telah memenangi kerusi berkenaan dengan 2, 879 undi menewaskan penyandang kerusi berkenaan yang dahulunya mewakili PAS namun pada PRU14 mewakili PH dengan 2, 463 undi dan calon PAS, Azamhari Mohamood dengan 1, 523 undi. Manakala bagi kerusi N3 Chuping pula dilihat mengekalkan kemenangan penyandang pada PRU13 dari BN, Asmaiza Ahmad dengan 3, 889 undi dengan menewaskan calon PH, Poziyah Hamzah dengan 2, 522 undi dan calon PAS, Mohd. Ali

Puteh dengan 1, 967 undi.⁴⁶ Kemenangan besar BN di Perlis melalui PRU14 memperlihatkan BN berjaya membentuk kerajaan negeri di negeri berkenaan. Oleh itu, BN Perlis bertanggungjawab untuk menunaikan manifesto yang dijanjikan kepada Perlis dan seterusnya melaksanakan pembangunan ekonomi secara berkesan bagi menjana hasil negeri yang lebih baik pada masa akan datang. Secara tidak langsung, kemudahan sosial seperti bekalan air dan jalur lebar akan turut ditingkatkan ekoran kepesatan ekonomi serta hasil negeri bagi negeri Perlis sekiranya kerajaan negeri berjaya melakukan tranformasi ekonomi.

Kesimpulan

Kajian ini mendapati isu bekalan air di Perlis tidak diberi perhatian oleh parti-parti politik yang bertanding dalam PRU14 di negeri tersebut. Situasi ini tidak mengejutkan ekoran Kerajaan Perlis di bawah BN sebelum itu sememangnya mengakui bahawa mereka tidak mampu untuk membangunkan sistem bekalan air di negeri berkenaan meskipun mereka diberi mandat berterusan oleh penduduk Perlis ketika PRU14. Kebanyakan penduduk menderita disebabkan masalah bekalan air yang serius sehingga mengganggu aktiviti seharian mereka di negeri berkenaan. Namun Kerajaan Perlis dilihat masih lagi bertanggungjawab dalam menyelesaikan dan menambah baik sistem bekalan air yang sedia ada mengikut kemampuan mereka sehingga PRU14.

Ketika berlangsungnya PRU14, PH, BN dan PAS dilihat merupakan antara parti politik yang bertanding di negeri berkenaan dan menawarkan pelbagai manifesto bagi menjadikan negeri Perlis lebih baik dari sedia kala. Namun manifesto berkaitan isu dan masalah bekalan air di negeri berkenaan langsung tidak diendahkan oleh setiap parti politik yang bertanding. Hal ini memberi persoalan adakah parti politik yang bertanding termasuk BN Perlis sendiri menyedari atau sebaliknya mengenai isu dan masalah bekalan air yang berlaku di negeri berkenaan sehingga PRU14?. Setelah dianalisis berdasarkan sumber-sumber yang dinyatakan, akhirnya faktor seperti kebergantungan sumber bekalan air dari Kedah, kedudukan kewangan negeri yang rendah, hasil negeri yang berada di paras rendah, jumlah hutang awam yang tinggi dan lain-lain telah dikenal pasti antara faktor parti politik tidak menawarkan manifesto untuk membangunkan sistem bekalan air di Perlis. Setiap parti politik yang bertanding dilihat telah mengkaji kemampuan dan keupayaan yang ada negeri Perlis sebelum membentuk manifesto yang akan ditawarkan kepada penduduk. Tumpuan terhadap tawaran manifesto membangunkan sektor ekonomi dan sosial dilihat seiring dengan usaha membangunkan sistem bekalan air kerana melalui hasil ekonomi yang berkembang, ianya mampu meningkatkan infrastruktur sosial termasuk di negeri berkenaan pada masa hadapan. Kemenangan BN di Perlis adalah seperti jangkaan ramai ekoran Perlis dikenali sebagai kubu kuat BN di Malaysia. Adalah menjadi keutamaan dan tanggungjawab BN Perlis bagi membangunkan negeri Perlis dan menyediakan kemudahan bekalan air yang lebih baik supaya kehidupan penduduk menjadi lebih senang dan produktiviti hidup mereka semakin meningkat dari semasa ke semasa.

Penghargaan

Penulis ingin melahirkan penghargaan kepada Pusat Kajian Sejarah, Politik dan Hal Ehwal Antarabangsa, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia kerana memberi galakan dalam penghasilan artikel ini.

Biodata

* **Mohd Firdaus Abdullah (corresponding author)** (mfa@ukm.edu.my) merupakan Pensyarah Kanan di Pusat Kajian Sejarah, Politik dan Hal Ehwal Antarabangsa, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

** **Zaiton Zakarya** (zaitonzakaryagdufs@gmail.com) merupakan Pensyarah dalam Bahasa Melayu di Jabatan Bahasa Melayu, Fakulti Bahasa dan Budaya Asia, Universiti Pengajian Bahasa – Bahasa Asing Guangdong, China (东方语言文化学院 马来语系 广东外语外贸大学).

Received: 1 Mei 2022

Reviewed: 25 Mei 2022

Accepted: 2 Jun 2022

Nota

¹ Pakatan Harapan Menang PRU-14, *Berita Harian*.

<https://www.bharian.com.my/berita/politik/2018/05/423761/pakatan-harapan-menang-pru-14> (akses 20 Julai 2018).

² Semakan Keputusan Pilihan Raya. *Suruhanjaya Pilihan Raya Malaysia*, <https://keputusan.spr.gov.my/> (akses 20 Julai 2018).

³ Samsudin A. Rahim, “Media, Demokarsi dan Generasi Muda: Analisis Keputusan Pilihan Raya Umum ke-12”, *Komunikasi: Malaysian Journal Of Communication*, 26 (2), 2010.

⁴ Sharilfuddin Saari, BN Pertahan Parlimen Arau, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/politik/bn-pertahan-parlimen-arau-1.670062> (akses 21 Julai 2018).

⁵ Keputusan Pilihan Raya Negeri: Perlis, *Kosmo*, <http://www.kosmo.com.my/special/pru14/keputusan-pilihan-roya-negeri-perlis-1.657544> (akses 23 Julai 2018).

⁶ Zainal Abdul Jalil, Tiada Isu Tempatan di Perlis, Kelebihan Buat BN – Azlan, *Malaysiakini*, <https://www.malaysiakini.com/news/419639> (akses 24 Julai 2018).

⁷ P.S.U (KEDAH) 383-1376, *Petition Regarding Rates Charged On Water Consumed For Domestic Purposer, 1956*.

⁸ Nik Fuaad Nik Abllah, *Bekalan Air, Pembetulan dan Pengairan*, Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia (USM), 1990.

⁹ Rosniza Aznie Che Rose, Norazimah Terbizzi, Rosmiza MZ, Lyndon N & Mokhtar J, “Potensi Kuala Sanglang, Perlis Sebagai Destinasi Agropelancongan: Satu Kajian Tanggapan Pelancong”, *Geografia - Malaysian Journal Of Society and Space*, 11 (8), 2015.

¹⁰ Mohd Firdaus Abdullah & Arba’iyah Mohd Noor, “Isu Bekalan Air Domestik: Antara Kejayaan Dan Kekalahan Pada PRU14 di Negeri Kedah”, *Jurnal Peradaban*, Jil. 11, 2018. <https://doi.org/10.22452/PERADABAN.vol11no1.6>

¹¹ Mohd Firdaus Abdullah & Arba’iyah Mohd Noor, “Isu dan Masalah Bekalan Air Domestik Pada PRU14 (The Issues and Problem Of Domestic Water Supply on GE2018)”, *Asian Journal of Environment, History and Heritage*, Vol. 5 (1), 2019.

¹² Mohd Firdaus Abdullah & Arba’iyah Mohd Noor, “Pembangunan Bekalan Air Domestik di Negeri Kedah, 1957–1992”, *Kajian Malaysia*, 38 (1), 2020. <https://doi.org/10.21315/km2020.38.1.5>

¹³ Mohd Firdaus Abdullah & Arba’iyah Mohd Noor, Norasmahani Hussain & Ismail Ali, “Perjanjian Bekalan Air Kedah dan Perlis 1969-1994”, Dlm Nasha Rodziadi Khaw, Mohd Kasturi Nor Abd Aziz, Nazarudin Zainun (ed.), *Sorotan Sejarah Perlis, Perkembangan Kebudayaan dan Sosioekonomi*, Perlis: Penerbit UNIMAP, 2022, hlm. 279-300.

- ¹⁴ Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, Norasmahani Hussain & Ismail Ali, "Perjanjian Bekalan Air Kedah dan Perlis 1969-1994",
- ¹⁵ Chan, N. W., "Issues and Challenges in Water Governance in Malaysia", *Iranian Journal of Environmental Health Science and Engineering*, 6 (3), 2009.
- ¹⁶ Penstrukturan Semula Air Dengan Perlis Dijalankan, *Sinar Harian*, <http://www.sinarharian.com.my/politik/penstrukturan-semula-air-dengan-perlis-dijalankan-1.172981> (akses 25 Julai 2018).
- ¹⁷ Segerakan Penstrukturan Air, *Kosmo*, http://www.kosmo.com.my/kosmo/content.asp?y=2010&dt=0803&pub=Kosmo&sec=Ne_gara&pg=ne_03.htm (akses 1 Ogos 2018).
- ¹⁸ Syarikat Air Perlis (SAP), <http://airperlis.com.my/index.php/en/> (akses 2 Ogos 2018).
- ¹⁹ Catuan Bekalan Air Di Utara Perlis Bermula Sabtu, *Mstar Online*, <http://www.mstar.com.my/berita/berita-semasa/2016/04/16/catuan-air-perlis-bermula/> (akses 2 Ogos 2018).
- ²⁰ Sharilfuddin Saari, Enam Tahun Alami Gangguan Bekalan Air, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/enam-tahun-alami-gangguan-bekalan-air-1.370933> (akses 3 Ogos 2018).
- ²¹ Sharilfuddin Saari, Isu air bersih ditangani secara berperingkat, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/isu-air-bersih-ditangani-secara-berperingkat-1.371302> (akses 4 Ogos 2018).
- ²² Ibid.
- ²³ Mohd. Hafiz Abd. Mutalib, Penantian 35 tahun Penduduk, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/penantian-35-tahun-penduduk-berakhir-1.595235> (akses 4 Ogos 2018).
- ²⁴ Sungai Perlis, *Dewan Budaya Edisi Mac*, 1994.
- ²⁵ *Aduan Awam Rakyat Perlis*. https://www.facebook.com/1675924259348750/posts/syarikat-air-perlis_yab-dato-seri-dato-tuan-puan_hebahan-gangguan-bekalan-air-te/1859634777644363/ (akses 4 Ogos 2018).
- ²⁶ Temubual bersama PuanAida Jasmin Md. Jamil yang merupakan Ketua Penolong Pengarah Kanan (Kejuruteraan) dari Unit Kejuruteraan Kesihatan, Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman telah dijalankan pada 25 November 2018 di Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman.
- ²⁷ Indikator Air Negeri Perlis 2018.
- ²⁸ Temubual bersama PuanAida Jasmin Md. Jamil yang merupakan Ketua Penolong Pengarah Kanan (Kejuruteraan) dari Unit Kejuruteraan Kesihatan, Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman telah dijalankan pada 25 November 2018 di Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman.
- ²⁹ Sharilfuddin Saari, Enam Tahun Alami Gangguan Bekalan Air, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/enam-tahun-alami-gangguan-bekalan-air-1.370933> (akses 3 Ogos 2018).
- ³⁰ Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, Norasmahani Hussain & Ismail Ali, Water Treaty in Malaysia: A Case Study on Water Treaty Between Kedah and Perlis, 1969-1998.
- ³¹ Muhammad Mustakim Ramli, 'Water For Life' Selesai Rintihan Bertahun, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2018/01/378107/water-life-selesai-rintihan-bertahun> (akses 5 Ogos 2018).
- ³² Manifesto Barisan Nasional Perlis, 2018.
- ³³ Manifesto PAS Perlis, 2018.
- ³⁴ Muhammad Mustakim Ramli, Prestasi kewangan Perlis kurang memuaskan, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2017/11/356002/prestasi-kewangan-perlis-kurang-memuaskan> (akses 8 Ogos 2018).
- ³⁵ Noor Sara Mashitoh. Projek Tebatan Banjir Gagal?, *Harakah Daily*, <http://www.harakahdaily.net/index.php/berita/2927-projek-tebatan-banjir-gagal> (akses 6 Ogos 2018).
- ³⁶ Hadi kata tak pelik PAS dan BN Kerjasama. *Malaysiakini*. <https://www.malaysiakini.com/news/422929> (akses 6 Ogos 2018).
- ³⁷ Manifesto PH Perlis 2018.
- ³⁸ Laporan Ketua Audit Negeri Perlis, 2016.

³⁹ Shamsudin Husin, FELCRA labur RM5 juta projek mangga Harumanis di Perlis, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/node/180503> (akses 8 Ogos 2018).

⁴⁰ Manifesto Barisan Nasional Perlis, 2018.

⁴¹ Muhammad Mustakim Ramli, Prestasi kewangan Perlis kurang memuaskan, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2017/11/356002/prestasi-kewangan-perlis-kurang-memuaskan> (akses 8 Ogos 2018).

⁴² Sharilfuddin Saari, Isu air bersih ditangani secara berperingkat, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/isu-air-bersih-ditangani-secara-berperingkat-1.371302> (akses 4 Ogos 2018).

⁴³ Manifesto PAS Perlis, 2018.

⁴⁴ Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, "Kerjasama Kedah dan Perlis Dalam Pembangunan Sistem Bekalan Air Domestik di Negeri Perlis", 1969-1978, *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics & Strategic Studies*, 45 (1), 2018.

⁴⁵ Iskandar Othman, Larang Pembalakan Di Hutan, *Sinar Harian*, <http://www.sinarharian.com.my/edisi/utara/larang-pembalakan-di-hutan-1.640688> (akses 8 Ogos 2018).

⁴⁶ Semakan Keputusan Pilihan Raya. *Suruhanjaya Pilihan Raya Malaysia*, <https://keputusan.spr.gov.my/> (akses 20 Julai 2018).

Rujukan

Aduan Awam Rakyat Perlis,

https://www.facebook.com/1675924259348750/posts/syarikat-air-perlis_yab-dato-seri-dato-tuan-puan_hebahan-gangguan-bekalan-air-te/1859634777644363/ (akses 4 Ogos 2018).

Catuan Bekalan Air Di Utara Perlis Bermula Sabtu, *Mstar Online*,

<http://www.mstar.com.my/berita/berita-semasa/2016/04/16/catuan-air-perlis-bermula/> (akses 2 Ogos 2018).

Chan, N. W., "Issues and Challenges in Water Governance in Malaysia", *Iranian Journal of Environmental Health Science and Engineering*, 6 (3), 2009.

Hadi kata tak pelik PAS dan BN Kerjasama. *Malaysiakini*.

<https://www.malaysiakini.com/news/422929> (akses 6 Ogos 2018).

Indikator Air Negeri Perlis 2018.

Iskandar Othman, Larang Pembalakan Di Hutan, *Sinar Harian*,

<http://www.sinarharian.com.my/edisi/utara/larang-pembalakan-di-hutan-1.640688> (akses 8 Ogos 2018).

Keputusan Pilihan Raya Negeri: Perlis, *Kosmo*,

<http://www.kosmo.com.my/special/pru14/keputusan-pilihan-raya-negeri-perlis-1.657544> (akses 23 Julai 2018).

Laporan Ketua Audit Negeri Perlis, 2016.

Manifesto Barisan Nasional Perlis, 2018.

Manifesto PAS Perlis, 2018.

Manifesto PH Perlis, 2018.

Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, "Isu Bekalan Air Domestik: Antara Kejayaan Dan Kekalahan Pada PRU14 di Negeri Kedah", *Jurnal Peradaban*, Jil. 11, 2018. <https://doi.org/10.22452/PERADABAN.vol11no1.6>

Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, "Kerjasama Kedah dan Perlis Dalam Pembangunan Sistem Bekalan Air Domestik di Negeri Perlis, 1969-1978", *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics & Strategic Studies*, 45 (1), 2018.

Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, "Isu dan Masalah Bekalan Air Domestik Pada PRU14 (The Issues and Problem Of Domestic Water Supply on GE2018)", *Asian Journal of Environment, History and Heritage*, Vol. 5 (1), 2019.

Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, "Pembangunan Bekalan Air Domestik di Negeri Kedah, 1957–1992", *Kajian Malaysia*, 38 (1), 2020. <https://doi.org/10.21315/km2020.38.1.5>

Mohd Firdaus Abdullah & Arba'iyah Mohd Noor, Norasmahani Hussain & Ismail Ali, "Perjanjian Bekalan Air Kedah dan Perlis 1969-1994", Dlm Nasha Rodziadi Khaw, Mohd Kasturi Nor Abd Aziz, Nazarudin Zainun (ed.), *Sorotan Sejarah Perlis, Perkembangan Kebudayaan dan Sosioekonomi*, Perlis: Penerbit UNIMAP, 2022, hlm. 279-300.

Mohd. Hafiz Abd. Mutalib, Penantian 35 tahun Penduduk, *Utusan Malaysia*, <http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/penantian-35-tahun-penduduk-berakhir-1.595235> (akses 4 Ogos 2018).

Muhammad Mustakim Ramli, 'Water For Life' Selesai Rintihan Bertahun, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/berita/wilayah/2018/01/378107/water-life-selesai-rintihan-bertahun> (akses 5 Ogos 2018).

Muhammad Mustakim Ramli, Prestasi kewangan Perlis kurang memuaskan, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2017/11/356002/prestasi-kewangan-perlis-kurang-memuaskan> (akses 8 Ogos 2018).

Nik Fuaad Nik Abllah, *Bekalan Air, Pembetulan dan Pengairan*, Pulau Pinang: Penerbit Universiti Sains Malaysia (USM), 1990.

Noor Sara Mashitoh. Projek Tebatan Banjir Gagal?, *Harakah Daily*, <http://www.harakahdaily.net/index.php/berita/2927-projek-tebatan-banjir-gagal> (akses 6 Ogos 2018).

Pakatan Harapan Menang PRU-14, *Berita Harian*,
<https://www.bharian.com.my/berita/politik/2018/05/423761/pakatan-harapan-menang-pru-14>
(akses 20 Julai 2018).

Penstrukturan Semula Air Dengan Perlis Dijalankan, *Sinar Harian*,
<http://www.sinarharian.com.my/politik/penstrukturan-semula-air-dengan-perlis-dijalankan-1.172981> (akses 25 Julai 2018).

Petition Regarding Rates Charged On Water Consumed For Domestic Purposer, 1956, P.S.U (KEDAH) 383-1376.

Rosniza Aznie Che Rose, Norazimah Terbizi, Rosmiza MZ, Lyndon N & Mokhtar J, "Potensi Kuala Sanglang, Perlis Sebagai Destinasi Agropelancongan: Satu Kajian Tanggapan Pelancong", *Geografia - Malaysian Journal Of Society and Space*, 11 (8), 2015.

Samsudin A. Rahim, Media, Demokarsi dan Generasi Muda: Analisis Keputusan Pilihan Raya Umum ke-12, *Komunikasi: Malaysian Journal Of Communication*, 26 (2), 2010.

Segerakan Penstrukturan Air, *Kosmo*,
http://ww1.kosmo.com.my/kosmo/content.asp?y=2010&dt=0803&pub=Kosmo&sec=Negara&pg=ne_03.htm (akses 1 Ogos 2018).

Shamsudin Husin, FELCRA labur RM5 juta projek mangga Harumanis di Perlis, *Berita Harian*, <https://www.bharian.com.my/node/180503> (akses 8 Ogos 2018).

Sharilfuddin Saari, BN Pertahan Parlimen Arau, *Utusan Malaysia*,
<http://www.utusan.com.my/berita/politik/bn-pertahan-parlimen-arau-1.670062> (akses 21 Julai 2018).

Sharilfuddin Saari, Enam Tahun Alami Gangguan Bekalan Air, *Utusan Malaysia*,
<http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/enam-tahun-alami-gangguan-bekalan-air-1.370933> (akses 3 Ogos 2018).

Sharilfuddin Saari, Isu air bersih ditangani secara berperingkat, *Utusan Malaysia*,
<http://www.utusan.com.my/berita/wilayah/perlis/isu-air-bersih-ditangani-secara-berperingkat-1.371302> (akses 4 Ogos 2018).

Sharilfuddin Saari, Manifesto gabungan pembangkang PKR Perlis tiada hala tuju jelas, *Utusan Malaysia*,
<http://www.utusan.com.my/berita/politik/manifesto-gabungan-pembangkang-pkr-perlis-tiada-hala-tuju-jelas-1.659236> (akses 7 Ogos 2018).

Semakan Keputusan Pilihan Raya. *Suruhanjaya Pilihan Raya Malaysia*,
<https://keputusan.spr.gov.my/> (akses 20 Julai 2018).

Sungai Perlis, *Dewan Budaya Edisi Mac*, 1994.

Syarikat Air Perlis (SAP), <http://airperlis.com.my/index.php/en/> (akses 2 Ogos 2018).

Temubual bersama Puan Aida Jasmin Md. Jamil yang merupakan Ketua Penolong Pengarah Kanan (Kejuruteraan) dari Unit Kejuruteraan Kesihatan, Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman telah dijalankan pada 25 November 2018 di Jabatan Kesihatan Negeri Kedah Darul Aman.

Zainal Abdul Jalil, Tiada Isu Tempatan di Perlis, Kelebihan Buat BN – Azlan, *Malaysiakini*, <https://www.malaysiakini.com/news/419639> (akses 24 Julai 2018).